

Stoletá válka

1337–1453

Série válek vybojovaná mezi Francií a Anglií v průběhu více než jednoho století, která ohlásila konec středověku

Válčí strany

- Francie
- Anglie
- Další okrajově zúčastněné země jako Skotsko, Belgie a Španělsko

Dějště válečných událostí

Francie, jižní Anglie, Španělsko

Ztráty

Žádné přesné počty nejsou známy, pravděpodobně však statisíce vojáků a civilistů

Hlavní aktéři

ANGLIE

Eduard III., král Anglie v době vypuknutí nepřátelství s Francií

Eduard z Woodstocku, princ z Walesu, syn Eduarda III.

a nejúspěšnější britský válečník; známý jako Černý princ

Jindřich V., bojovný anglický král, který porazil Francouze u Azincourtu a téměř se stal králem Francie

Jan, vévoda z Bedfordu a regent za Jindřicha VI., který oblehl francouzské město Orléans

FRANCIE

Filip VI., vládce Francie na počátku války

Jan II., syn a následník Filipa VI., který byl zajat v bitvě u Poitiers a držen v zajetí kvůli výkupnému

Karel V., král Francie a syn Jana II., který Francouze úspěšně sjednotil v polovině 14. století

Jana z Arku, negramotná pasačka, která pomohla zrušit obležení Orléansu a povzbudila Francouze k povstání proti Angličanům

Karel VII., francouzský král, který Angličany definitivně vyhnal ze své země

Stoletá válka byla nesmírně důležitou pro vývoj Anglie i Francie – obě tyto země setřásly roztržštěnost feudalismu a na konci válečného konfliktu se objevily jako národní státy. Během této války obě země vytvořily také své první stálé armády. Vedle nich pak vznikl i byrokratický aparát potřebný k tomu, aby tyto armády nakrmil, oblekl a vypravil do pole. Neméně důležité bylo i národní cítění, které se vyvíjelo mezi Angličany i Francouzi, když vlády na obou stranách povzbuzovaly svůj lid k tomu, aby bojoval ve jménu dané země. Zatímco předchozí války mezi sebou vedli vládcové či rytíři, stoletá válka byla prvním konfliktem, v němž svůj zájem na vítězství či porážce své země významným způsobem pocítili i běžní lidé.

1337: Francouzský král Filip VI. prohlašuje území anglického krále Eduarda III. ve Francii za zkonfiskovaná.

1339: Francouzští vojáci pořádají nájezdy na anglická hrabství Devon, Sussex a Kent.

1340: Eduard se prohlašuje za krále Francie; Angličané porážejí francouzské loďstvo u belgického Sluys.

1341–1342: Angličané vpádají do Bretaně.

1346: Angličané poráží Francouze u Kresčaku.

1347: Do rukou Angličanů se dostává přístavní město Calais.

1348–1350: Franci a Anglii zasahuje mor.

1350: Umírá král Filip VI., po něm nastupuje Jan II.

1356: Černý princ poráží Jana II. u Poitiers; Jan II. upadá do zajetí.

1360: Smlouva z Brétigny ukončuje válečný stav.

1364: Umírá Jan II., po něm nastupuje Karel V.

1369: Karel V. si činí nárok na Akvitánii; obnovení válečných akcí.

1369–1374: Do rukou Francouzů se znovu dostává celá Francie kromě Gaskoňska a Calais.

1372: Anglické loďstvo je poraženo u La Rochelle.

1376: Smrt Černého prince.

1377: Umírá král Eduard III., nastupuje Richard II.

1380: Umírá francouzský král Karel V., nastupuje Karel VI.

1389: Podepsáno příměří z Leulinghen.

1399: Richard II. je svržen, na jeho místo nastupuje Jindřich IV.

1412: Angličané se vydávají na *chevauchée* z Bordeaux do Normandie.

1413: Jindřich IV. umírá, nastupuje Jindřich V.

1415: Jindřich V. vpádá do Francie a poráží Francouze v bitvě u Azincourtu.

1417–1419: Jindřich V. dobývá Normandii.

1420: Smlouva z Troyes dělá z Jindřicha následníka trůnu a regenta Francie.

1422: Jindřich V. a Karel VI. umírají.

1424–1428: Angličané obléhají Orléans.

1429: Francouzi uvolňují obležení Orléansu a poráží Angličany u Patay. Karel VII. je v Remeši korunován králem Francie.

1431: Jana z Arku je popravena.

1435–1436: Od Angličanů odpadá burgundský vévoda a do rukou Karla VII. přechází Paříž.

1449: Francouzi zahajují tažení za účelem znovudobytí Normandie.

1453: Angličané jsou poraženi u Castillonu a kromě Calais ztrácejí ve Francii všechny své državy.

BITVA U NÁJERY SE ODEHRÁLA V ROCE 1367 V SEVERNÍM ŠPANĚLSKU MEZI ANGLIÍ A FRANCÍÍ, POSÍLENÝMI JEJICH ŠPANĚLSKÝMI SPOJENCI.

Konflikt napříč generacemi

Stoletá válka dostala své jméno až v 19. století – ve skutečnosti její válečné akce trvaly plných 116 let. Její název však dostatečným způsobem vystihuje nekonečně se táhnoucí řadu střetnutí, která se odehrála mezi Francií a Anglií v rozpětí let 1337 až 1453. Válka samotná byla vedena v podstatě z dynastických důvodů: měla určit, která z královských rodin bude kontrolovat Francii. Od dob normanského vpádu (viz str. 148–163) se totiž do rukou anglických panovníků dostala rozsáhlá území ve Francii, což se stále častěji stávalo jablkem sváru. Když pak v roce 1328 zemřel francouzský král Karel IV., anglický král Eduard III., vnuk předchozího krále Filipa IV. a vládce vévodství Guyenne (ležícího v oblasti Akvitánie v jihozápadní Francii), vznesl svůj nárok na francouzský trůn (viz „Výboje muslimů“, str. 116–131). Shromáždění Francouzi však korunu odevzdali jinému nápadníkovi francouzského trůnu, jeho rivalovi Filipovi, vévodovi z Valois. Ten byl následně korunován jako Filip VI. a v roce 1337 prohlásil Guyenne za zkonfiskované, což mezi oběma zeměmi způsobilo válečný stav.

Historikové válku tradičně rozdělují do čtyř fází. V první fázi (1337–1360) byli Angličané až překvapivě úspěšní, přestože jejich země byla chudší, měla méně obyvatel než Francie, oni sami bojovali v zahraničí a jejich vojska byla mnohem menší než nepřátelská. Do jisté míry za tímto úspěchem stáli angličtí ozbrojenci (*men-at-arms*), kteří měli výbornou disciplínu a skvělý doprovod v lučištnících, jejichž obávaná palebná síla pomáhala vyrovnat nedostatky jejich armád, plynoucí z nižšího počtu vojáků (viz „Dlouhý luk“, str. 210).

Francie disponovala také větším námořnictvem. I na moři však Angličané zpočátku triumfovali, když v roce 1340 zvítězili ve velkém střetnutí u Sluys, které neutralizovalo francouzské loďstvo po celý zbytek války. V roce 1346 dosáhl Eduard dalšího velkého vítězství v bitvě u Kresčaku a v roce 1347 padlo do jeho rukou přístavní město Calais. Tehdy bylo s pomocí papeže uzavřeno příměří, protože obě armády už v té době trpěly válečnou únavou a byly zachváceny také dýmějovým morem. O tři roky později však Filip zemřel a na jeho místo nastoupil Jan II. V roce 1356 pak na Francii zaútočil Eduardův syn Eduard z Woodstocku, který vešel do dějin jako Černý princ (viz str. 208), a konflikt vzplanul s novou silou. V průběhu tohoto roku porazil krále Jana II. u Poitiers a vzal ho do zajetí. Zároveň Francouze donutil žádat o mír. Smlouva z Brétigny uzavřená v roce 1360 Francouze zavazovala zaplatit Angličanům tři miliony zlatých korun výkupného za Jana II. a Anglii předávala kontrolu nad téměř polovinou Francie. Eduard se na oplátku vzdal svých nároků na francouzský trůn.

Jan ale v zajetí zemřel dřív, než mohly být podmínky smlouvy vyplněny, a jeho syn a nástupce Karel V. brzy obnovil válečné akce, čímž odstartovala druhá fáze této války (1369–1399). Francii se konečně dostalo efektivního vedení a Karel nejprve vpadl do Akvitánie, jejíž obyvatelé museli snášet těžké daně uložené Černým princem. Poté se Francouzi pod velením výtečného vojevůdce Bertranda du Guesclin do roku 1372 zmocnili Poitiers, Poitou a La Rochelle; Akvitánie a Bre-

taň do jejich rukou padly v roce 1374. Tímto způsobem získali zpět všechna území odevzdaná smlouvou z Brétigny a Angličanům ponechali pouze Gaskoňsko a Calais. Černý princ však zemřel v roce 1376, Eduard III. v roce následujícím, a téměř celá druhá fáze války se tak stala francouzským vítězstvím. Pak ale Karel v roce 1380 zemřel na následky srdečního selhání a konflikt pozvolna uhasl. Príměří z Leulinghen v roce 1389 následně oběma stranám umožnilo přeskupit stávající síly a také nabrat nové.

Třetí fázi války (1399–1429) někteří historikové přirovnávají ke „studené válce“. V roce 1399 totiž došlo v Anglii k sesazení Richarda II., neoblíbeného nástupce Eduarda III. Poté, co zhruba ve stejné době propadl šilenství také francouzský král Karel VI., se soupeřící frakce na obou stranách začaly snažit o podrytí stability druhé země. Navzdory tomu, že príměří z Leulinghen zůstávalo stále v platnosti, se v průběhu krátké vlády Jindřicha IV. (1399–1413) obnovily i anglické nájezdy. V roce 1415 dobyl Jindřich V. přístav Harfleur, aby následně dosáhl velkého a slavného vítězství u Azincourtu. Do roku 1419 pak získal celou Normandii. Smlouva z Troyes z roku 1420 z něj učinila následníka trůnu a regenta Francie. Dříve, než se však vůbec mohl ujmout vlády, v roce 1422 zemřel (pouhých pár týdnů před Vánocemi) a regentství na místě Jindřichova šestiletého syna Jindřicha VI. přešlo do rukou jeho bratra Jana, vévody z Bedfordu. Nový král Anglie byl jako král Francie uznán na sever od řeky Loiry. Na jih od této řeky však Francouzi nepřestávali podporo-

vat Karla, syna Karla VI., který zpočátku zůstával bez královské koruny pouze s titulem dauphina čili dědice. Anglické oddíly se proto pokusily získat kontrolu nad zbytkem Francie a v roce 1428 oblehly jeden z dauphinových opěrných bodů, město Orléans.

Čtvrtá fáze války začala v roce 1429, když charismatická Jana z Arku pod svým praporem shromáždila síly Francouzů, kteří anglické obležení přerušili (viz str. 200–207). Ve stejném roce byl dauphin v Remeši korunován jako Karel VII. Francouzi následně dosáhli řady vítězství, osvobodili Paříž a Île-de-France (1445–1448), v roce 1450 Normandii a v roce 1453 také Akvitánii. V roce 1453 rovněž rozdrtili velké anglické vojsko v bitvě u Castillonu. Válečný stav mezi oběma zeměmi však neukončila žádná formální mírová smlouva: Anglie prostě uznala, že Francie je teď už příliš silná na to, aby na ni mohla s úspěchem zaútočit.

Ke konci války byla anglická vláda téměř na mizině. V důsledku toho vypukla v Anglii mezi soupeřícími nápadníky trůnu řada domácích konfliktů, které se staly známými jako války růží. Angličané si ze všech svých území ve Francii udrželi pouze Calais, které byli donuceni opustit v roce 1558. I navzdory této porážce se však následující angličtí vládcové sami dále označovali jako králové či královny Francie až do roku 1802. Francouzi sice v tomto střetnutí zvítězili, avšak následky způsobené drancováním Angličanů byly až příliš viditelné a výsledná zášť a nepřátelství mezi oběma zeměmi proto přetrvaly po celá následující staletí.

Jehanne la Pucelle

1882

Obležení Orléansu, 1428–1429

Onoho jasného, chladného, jarního 29. dubna 1429 musela obleženým Francouzům, dívajícím se dolů z hradeb města Orléansu, připadat žena sedící obkročmo na bílém válečném koni jako zjevení. Byla drobná, s černými vlasy, oblečená do zářivě bílého, emailem pokrytého brnění vyrobeného speciálně pro ni a držela nad hlavou korouhev – úzký modrobílý prapor ozdobený dvěma anděly a jediným slovem: Ježíš.

Za Janou z Arku – jak ji známe dnes my, ačkoli Francouzi ji v té době nazývali *la Pucelle* čili „Panna“ – pak stál v zástupu seřazený oddíl přibližně 200 kopiníků. Před hradbami města také tábořilo dalších 5 000 mužů, kteří Janu následovali na cestě Francií, aby před Angličany zachránili nejen město Orléans, ale i celou svou zemi.

Panna byla tím nejpodivnějším velitelem, pod nímž tito muži kdy sloužili. Na prostitutky táhnoucí společně s armádou útočila plochou stranou svého meče, mužům zakazovala klít a po celou dobu nosila své těžké brnění. To vše k údivu přinejmenším jednoho rytíře: „Snáší váhu a zátěž své zbroje tak neuvěřitelně dobře, že je v plné zbroji už celých šest dní a nocí.“

Zdálo se také, že ji provází i kouzla. U města Ferbois, ležícího na cestě pochodující armády, města, do něž nikdy předtím nevstoupila, nařídila místním kněžím při kostele sv. Kateřiny, aby vyzvedli kámen ležící vzadu za oltářem. Řekla jim, že pod ním najdou meč. A oni jej skutečně našli – rezivějící pozůstatek nějakého dávno minulého staletí. Vojáci oněměli úžasem, ačkoli ti, kteří ji už nějakou dobu znali, věděli, že sv. Kateřina byla jednou z trojice světců, s nimiž téměř každý den hovořila (viz „Panna Orleánská“, str. 213).

Když Jana z Arku vstoupila onoho dubnového večera do Orléansu společně se svými kopiníky, ve městě se shromáždil dav křičících a smějících se mužů, žen a dětí s pochodněmi v rukou. Jak napsal jeden z kronikářů, „díky Boží moci, o níž jim říkali, že je přítomna v této prosté dívce, cítili úlevu, jako by už snad ani nebyli v obležení“.

JANA Z ARKU (KOLEM
ROKU 1864) OD DANTEHO
GABRIELA ROSSETTIHO.
FRANCOUZI JI ZNALI JAKO
PANNU A V EVROPSKÝCH
DĚJINÁCH
SE STALA TĚMĚŘ MYTIC-
KOU POSTAVOU.

Poslední pevnost

Jana z Arku se objevila na scéně u příležitosti jedné z nejdůležitějších chvil stoleté války. Anglické oddíly, vedené vévodou z Bedfordu a jeho polním velitelem hrabětem ze Salisbury, zareagovaly na odmítnutí francouzského obyvatelstva žijícího jižně od řeky Loiry uznat vládu jejich mladého krále Jindřicha VI. a v roce 1422 zahájily velkou ofenzivu směřující na jih. Angličané nezadržitelně postupovali, poráželi síly Francouzů a do roku 1428 jim k vítězství scházelo už jen malý kousek.

V říjnu vyslal vévoda Bedford hraběte Salisburyho v čele 5 000 mužů, aby obsadili město Orléans ležící na severním břehu Loiry. Město totiž kontrolovalo hlavní přístup k této důležité vodní cestě a zároveň bylo také poslední pevností francouzských oddílů věrných dauphinovi.

Navzdory předchozím vítězstvím nebylo vůbec jisté, zda se Angličanům podaří Orléans dobýt. Jeho obrana byla totiž velmi působivá. Kromě toho, že město stálo na severním břehu řeky, jej obklopovala i 30 stop (9 m) vysoká hradba. Ta byla posílena přinejmenším 70 děly, z nichž některá mohla vystřelovat kameny vážící až 200 liber (90 kg). Uvnitř města se také nacházelo 2 500 vojáků a 3 000 mužů městské milice – vzhledem k tomu, že Salisbury ztratil na své cestě k Orléansu díky dezerci minimálně 1 000 mužů, tato síla Angličany početně převyšovala.

Salisbury tak se svým málo početným vojskem dokonce nemohl pomýšlet ani na to, že by Orléans blokoval či obklíčil. Na jižním břehu řeky se proto rozhodl vybudovat silné postavení pro svou pěchotu a opevnil bránu známou jako Les Tourelles, která stála u vstupu na most vedoucí do města. Na břehu, severním, východním a západním směrem podél toku řeky, pak v polokruhu rozmístil šest pevnůstek ohrazených palisádou.

V polovině října začali angličtí dělostřelci střílet do ulic města kamenné projektily z děl a obyvatelé Orléansu prchali na všechny strany. Bitva začala. Kdyby padl Orléans, padla by s ním zároveň také Francie.

Válka slov

Následovalo jedno z nejpodivnějších obléhání celé války, které mělo pro obě ze zúčastněných stran podobu chaotické a až nezvykle ležérní záležitosti. Krátce po jeho začátku byl Salisbury zabit náhodnou střelou z francouzského děla a jeho místo zaujal hrabě ze Suffolku. Ten však do značné míry postrádal agresivitu svého předchůdce, takže většinu vojáků odvedl do zimního ležení a v Les Tourelles zanechal pouze malou posádku. Nicméně jeho nadřízení ho následně přiměli k návratu a k vytvoření sítě 60 sypaných pevnůstek korunovaných palisádou, propojených spojovacími zákopy. Suffolk však

v pásu obranných postavení ponechal na severovýchodě širokou mezeru, kterou mohli Francouzi i nadále dostávat další zásoby. Opomenul také zablokovat dopravu po řece, a vojáci nebo zásoby tak mohli do Orléansu proudit téměř bez jakýchkoli překážek.

V důsledku toho byli obránci města dobře živení, necítili žádnou zvláštní potřebu útočit nebo utíkat a prostě a jednoduše pouze čekali na svou příležitost. Angličané pak dělali téměř to samé. Na Štědrý večer bylo dokonce mezi 9. hodinou ranní a 3. hodinou odpolední domluveno příměří a francouzští hudebníci prošli branami Orléansu, aby anglickým vojákům zahráli.

Po svém příjezdu si Jana v noci odpočinula, pomodlila se v katedrále a následně se pokoušela přesvědčit velitele místní posádky hraběte de Dunois, jinak také známého jako Bastard Orleánský, že by měl provést výpad a Angličany napadnout. Dunois ještě pořád této podivné a charismatické mladé ženě příliš nevěřil, a proto odmítl a rozhodl se raději shánět další posily. Poté, co odjel, se Jana pokusila pozvednout ducha francouzské posádky. Vyjela proto ven a zastavila se na doslech od anglických oddílů. Byla rozlícená, protože už dříve poslala Angličanům nótu, kterou nesl její herold Guyenne, jehož však právě Angličané v rozporu s pravidly rytířského chování vzali do zajetí. Zároveň také nyní hrozili, že herolda, který byl podle nich společníkem a důvěrníkem „čarodějnice“ Jany, upálí na hranici.

VYOBRAZENÍ
OBLEŽENÉHO ORLÉANSU
POCHÁZEJÍCÍ Z FRAN-
CIE 15. STOLETÍ. ÚSPĚŠNÁ
OBRANA TOHOTO
MĚSTA PŘEDSTAVO-
VALA PRO FRANCOUZE
VÝZNAMNÉ POVZBUZENÍ
Z VOJENSKÉHO I PSYCHO-
LOGICKÉHO HLEDISKA.

Když Jana na Angličany zakřičela, aby se vzdali, ti se jí pouze vysmáli a nazvali jí „pasačkou krav“ (navzdory tomu, že Jana původně pásala ovce). Francouze, kteří ji doprovázeli, pak nazvali jejími „pasáky“. Zároveň jí také hrozili upálením, pokud by padla do jejich rukou.

Jak poznamenal jeden z přítomných rytířů, když se Dunois 4. května vrátil s posilami, Jana „vyskočila na svého koně“ a jela ho tryskem přivítat před městské hradby. Naléhavě jej také žádala, aby teď už konečně společně zaútočili na Angličany. Ukázalo se však, že Dunois není ani nyní ochoten vést rozsáhlý útok na nepřátelská postavení, a tak Jana odešla do svých komnat, aby se trochu prospala. Po nějaké době se však opět probudila a sdělila svému pobočníkovi: „Ve jménu Božím mi má rada sdělila vyjít ven proti Angličanům.“ Janinou „radou“ bylo její trio světců. Když k ní promluvili oni, nedala se zastavit. Oblékla se do své zbroje a vyrazila ven z Orléansu.

Právě v té době se do šarvátky s Angličany u jejich pevnůstky nazvané St. Loup zapojil malý oddíl Francouzů. Jana se vřítla do bitevní mely a vedla prudký útok, díky němuž tato pevnůstka padla do rukou Francouzů. Poprvé ve svém životě se však nyní setkala s krveprolitím spojeným s válkou. Utrpení mrtvých a umírajících – jak Francouzů, tak Angličanů – ji pak zasáhlo natolik, že začala plakat. Byla také plná úzkosti z toho, že tito muži nečinili před smrtí vyznání ze svých hříchů. Následně objala jednoho z Angličanů, který byl probodnut mečem, a chovala ho ve svém náručí, dokud nezemřel.

Zběsilý útok

Když pročítáme Janiny příhody u Orléansu – většinu z nich pak jako svědectví podané u příležitosti obvinění z kacířství, jehož výsledkem byla později její smrt na hranici – neubráníme se údivu nad rozdílem mezi Janinou energií a zápalem a opatrností velitelů pohybujeících se v jejím okolí. Po odpočinku u příležitosti svátku Nanebevzetí se Jana opět pokusila zachránit Guyenna a Angličanům napsala další notu, kterou jeden z vojáků vystřelil připevněnou na šípku do nepřátelského tábora. V jedné z jejích částí stálo: „Vy, Angličané, kteří nemáte na toto království Francie žádné právo, král nebes vám nařizuje a přikazuje skrze Pannu Janu, abyste opustili své pevnosti a vrátili se do své země (...) [Držíte] mého herolda Guyenna. Buďte tak hodní a pošlete ho zpět.“

Odpovědí Angličanů byl však křik označující Janu za děvku. Když to uslyšela, začala Jana plakat. To se ostatně stalo mnohokrát, když se cítila uražená či potupená. Příštího dne však časně vstala, vyznala se z hříchů a vyvedla své muže ven z města, aby zaútočili na další z pevnůstek, St. Jean-le-Blanc, která chránila přístupy k Les Tourelles. Angličané byli tak překvapení, že pevnůstku okamžitě opustili a prchali směrem k silnější a mnohem větší pevnosti, kterou byl klášter nazvaný Les Augustins. V divokém zápalu boje, s Janou střídavě volající Pána a propukající v pláč, se Francouzi pustili za nimi a dobyli i Les Augustins, kde strhali anglické vlajky a nahradili je francouzskými prapory. Z Orléansu se ozývalo radostné jásání, zatímco Angličané teď ustoupili až k Les Tourelles, svému opěrnému bodu na mostě.

PŘEDCHOZÍ DVOJSTRANA:

JANA Z ARKU NAŘIZUJE

ANGLIČANŮM OPUSTIT

FRANCIÍ (1787); OBRAZ OD

LOUISE ROGERA. JANA

JE ZOBRAZENA V PLNÉ

ZBROJI, JEJÍŽ TÍHU NESLA

PODLE JEDNOHO

ZE SVÝCH VOJÁKŮ AŽ

„NEUVĚRITELNĚ DOBRĚ“.

Povzbuzující výjev

Příštího dne, 7. května, kolem 8. hodiny ranní vedla Jana vojsko do přímého čelního útoku na opevněné věže Les Tourelles, což se stalo jejím snad největším hrdinským činem. Předchozího večera se svěřila svému zpovědníkovi, že bude během útoku raněna. Řekla, že „zítra se bude z mého těla nad mými prsy vylévat krev“. Navzdory tomu, že byla viditelně postrašená, však nasedla na svého koně a vedla muže do prvního útoku. Jak sama předpověděla, krátce poté byla těsně pod ramenem zasažena šípem a angličtí lučištníci na hradbách se smáli a křičeli kletby, když byla svými vojáky odnášena pryč z pole. Někteří z Francouzů jí podávali na ochranu kouzelné amulety, ona je však všechny zlostně odhazovala a nechala si ránu, která nebyla hluboká, ošetřit sádlem a olivovým olejem. Ve špinavé zbroji a s rozčuchanými vlasy pak před odpočinkem učinila zpověď svému knězi v emočně značně vypjatém stavu.

Opakovaný francouzský nápor, jehož účelem bylo vypuzení Angličanů, nedošel kýženého úspěchu a Bastard Orleánský se rozhodl útok pro tento den odvolat. Když to Jana zaslechla, odmítla mu umožnit vydat takový rozkaz a připravila se k návratu do bitvy.

Tehdy se odehrál jeden z nejpozoruhodnějších okamžiků francouzských dějin. Janin praporečník, vyčerpaný po celodenním boji, předal její korouhev vojákovi v dějinách známému pouze jako Bask. Baskovi se spolu s dalším statečným francouzským rytířem podařilo dosáhnout základny mostu přes řeku Loiru blízko zdí věží známých jako Les Tourelles a nalézt dřevěný žebřík, pomocí něhož by mohli vylézt až nahoru na most. Zatímco začali šplhat, na scénu dorazila Jana a s voláním „Můj prapor! Můj prapor!“ požadovala navrácení své korouhve. Místo toho, aby ji Bask odevzdal, ji však vztyčil ještě výše.

Francouzští vojáci spatřili tento výjev – Janu natahující se po praporci a Baska, který jej drží ve vzduchu – vykřikli téměř jako jeden muž a rozběhli se k mostu se svými útočnými žebříky. Jana byla na prvním z nich, který na tomto místě vztyčil. Navzdory těžké palbě z Les Tourelles se Francouzi vydrápali vzhůru na mostovku a zaútočili na anglické vojáky. Jana samotná pak křičela: „Classidasi, Classidasi [velitel Angličanů], vzdej se. Vzdej se králi nebes, ty [který] jsi mě nazval děvkou.“

Classidas spadl v plné zbroji do řeky a během zmatku panujícího v době útoku se utopil. Než Francouzi vedení triumfující Pannou konečně dosáhli vítězství, rukou nepřátel padly nebo v řece utonuly také stovky dalších Angličanů.

Obležení přestalo existovat. Následujícího dne Angličané spálili své palisády a odtáhli pryč. Francouzi se pak podle francouzského rytíře Jeana d’Aulon, který byl obležení přítomen a později svědčil u soudu pořádaného s Janou, „velmi radovali a nadšeně chválili své statečné obránce a mezi nimi především Pannu Janu“.

Eduard z Woodstocku

Eduard z Woodstocku, princ z Walesu, je jednou z nejbarvitějších postav ve století plném osobitých mužů a žen. Společně s Jindřichem V. se také dělí o místo největšího anglického hrdiny a válečníka celé stoleté války. Eduard se narodil v roce 1330 a bylo mu sedm let, když jeho otec poprvé válčil s Francií v roce 1337. Když bylo Eduardovi mladšímu čerstvých šestnáct, zúčastnil se bitvy u Kresčaku, kde se předvedl jako obávaný bojovník. Bojoval uprostřed bitevní vřavy, a byl dokonce sražen k zemi. Za pomoci a pod ochranou šlechtice, který byl v jeho družině, se mu však podařilo opět se postavit na nohy a odrážet útoky Francouzů. Když jeho otec poslal skupinu rytířů, aby Eduardovi odlehčil, našli ho vedle jeho spo-

lečníků, jak stojí vzpřímení uprostřed hromady těl francouzských mrtvých.

Přestože Eduard obdržel svou přitažlivou předzdivku (odvozenou od barvy krunýře neboli předního plechu, který mu daroval otec po hrdinství předvedeném v bitvě u Kresčaku), až několik staletí po své smrti, už za života byl v Anglii známou a populární postavou. V jeho osobě se rytířství (když u Poitiers zajal francouzského krále Jana II., trval na tom, že bude svému sokovi podávat večeři v pokleku) spojovalo s bezohledností, která se projevovala během útoků na civilní obyvatelstvo přetékajících násilím, k nimž vydal souhlas během anglických nájezdů na francouzský venkov (viz „Dobyvatel s hrůzou v patách“, str. 212). S postupujícím stářím Eduarda III. pak převzal vrchní velení anglických sil. Vedle pozoruhodného vítězství dosaženého proti všem předpokladům u Poitiers se mu v roce 1367 také podařilo u Nájery v severním Španělsku porazit armádu francouzských veteránů. V této bitvě totiž Francouzi i Angličané poskytli podporu opačným stranám spolu válčících nápadníků kastilské koruny.

Černý princ – jak se ostatně často stává vojenským velitelům – byl o mnoho horším správcem než vůdcem vojáků na bitevním poli, a byly to právě jeho vysoké daně vybírané v provincii Akvitánie, které její obyvatele přivedly k vojenskému spojení s Karlem V.

Eduard z Woodstocku následně onemocněl a v roce 1376, rok před smrtí svého otce, nemoci podlehl. Stal se tak prvním a dosud také jediným princem z Walesu, který nikdy nedosáhl královské vlády.

PORTRÉT ČERNÉHO PRINCE NAMALOVANÝ BENJAMINEM BURNELLEM (1769–1828).

Karel V.: moudrý král Francie

Byl nepravděpodobným hrdinou, vyzábale působícím mužem chatrné konstituce, který trpěl chronickými zažívacími potížemi (pravděpodobně vředy), a byl do značné míry upoután na lůžko. Už od raného mládí byl také knihomolem – dychtivým čtenářem, v jehož vlastnictví se nacházela knihovna o přibližně 2 000 svazků, z nichž většina byla zaměřena na dějiny a teologii.

Jméno *Carolus Sapiens*, které dostal od soudobých spisovatelů, pak znamenalo „Karel Učený“, většina lidí ho však překládala jako „Karel Moudrý“, a tak také vešel do obecného povědomí.

Karel V. se stal králem Francie v roce 1364 v době, kdy jeho země nebyla v právě záviděníhodné situaci. Většinu jejího území dostali smlouvou z Brétigny Angličané a jeho otec Jan II. zemřel v zajetí. K nepořádku ve svém království přistupoval s metodickou myslí učence. Nejprve musel zvítězit v domácí válce proti Karlovi Navarrskému – mocnému šlechtici, který se spojil s Angličany a intrikoval proti Karlovu otci – což se mu v roce 1364 také podařilo. Na druhém místě se musel vypořádat s tzv. *routiers*, válečnými veterány zocelenými válkou, kteří byli po smlouvě z Brétigny propuštěni ze služby a za neustálého drancování a vraždění se potulovali krajinou. To se mu podařilo po zformování malého

stálého vojska – prvního, které kdy Francie měla – o síle 3 000 až 6 000 pěších a 800 kušečnicků.

Přestože byl Karel až příliš chatrného zdraví na to, aby doprovázel svá vojska, figuroval po celou dobu jako vedoucí osobnost válečného tažení Francouzů, jehož cílem se stalo vypuzení Angličanů. Karlovou strategií bylo vyhýbat se velkým bitvám

a soustředit se na napadání malých posádek, zatímco ve stejnou dobu

stále povzbuzoval obyvatele

Francie k tomu, aby proti nájezdníkům povstali.

V roce 1377 se dokonce odvážil přenést válku do Anglie – něco takového se nikomu po dobu předchozích čtyřiceti let nepovedlo. Jihovýchodní pobřeží ostrova napadlo

4 000 francouzských vojáků přepravených na 50 lodích

a navzdory tomu, že tento útok nezpůsobil Anglii žádné významné

škody z hlediska vojenského, Angličané

díky němu poznali pocit hrůzy, který Francouzi zažívali v průběhu anglických nájezdů na jejich zemi. Karel V. zemřel mladý – v září roku 1380 na srdeční selhání ve věku 43 let – do konce své vlády však Francii vrátil všechny její předchozí ztráty. I když při konečném vyhnání Angličanů z Francie nakonec neuspěl, svému národu alespoň poskytl jistý čas a prostor ke kýženému oddechu.

FRANCOUZSKÝ KRÁL KAREL V. NA OBRAZE MADAME DE CERNEL

Z ROKU 1789.

Válka vedená pro kořist

Ačkoli byla stoletá válka vedena pro celou řadu důvodů, majících co do činění s královskými pravomocemi či ranou fází budování národů, je třeba přiznat, že hlavním motivem velkého počtu vojáků, kteří se zúčastnili jejich bojů, zejména na straně Angličanů, byla studená a tvrdá hotovost.

Jednou z velmi výnosných metod vhodných k vydělávání peněz bylo zajímat bohaté francouzské rytíře a následně je držet v zajetí kvůli výkupnému. Tento jev byl pak tak častý, že se objevila celá třída zprostředkovatelů, kteří nakupovali „podíl“ v mimořádně cenných rukojmích a poté je prodávali nejvyšší nabídce. Do tohoto obchodu se zapojil dokonce i sám král Eduard. Vzhledem k tomu, že držení zajatců za

výkupné znamenalo pro jejich vězňatele také značné výdaje, což si někteří angličtí vojáci nemohli dovolit, únosci začali prodávat své zajatce králi. Ten disponoval administrativním soukolem potřebným k nakládání se zajatci a ke všem nutným jednáním a poté je prodával za vyšší cenu. Prameny například ukazují, že sir Thomas Dagworth prodal Eduardovi Karla z Blois za 25 000 zlatých korun a Eduard později Karla jeho rodině doručil za obnos přibližně 40 000 zlatých korun.

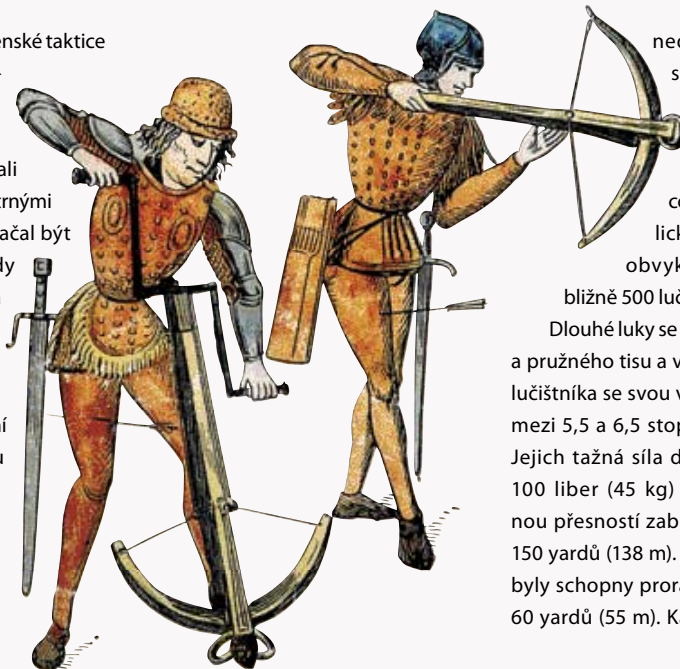
Vůbec nejcennějšího zajatce celé války získal Eduardův syn Černý princ (viz str. 208): francouzský král Jan II. zajatý v bitvě u Poitiers mu nakonec přinesl výkupné ve výši tří milionů zlatých korun.

Někdy však docházelo i k trapným situacím. Když do rukou jednoho podnikavého Angličana padl pařížský arcibiskup, bylo mu dovoleno odejít za pouhých 50 korun – k velké zlosti jak vězňatele, tak jeho vězně.

Za anglické zajatce požadovali při každé příležitosti výkupné také Francouzi. Jedním ze slavných rukojmí se tak stal například spisovatel Geoffrey Chaucer, který se zúčastnil nájezdu do Francie podniknutého v roce 1359 pod velením Eduarda III. Část jeho výkupného pak zaplatil sám král.

Dlouhý luk

Dlouhý luk způsobil ve vojenské taktice stoleté války zásadní převrat. Jednalo se o vynález Walesanů, který Angličané v průběhu 12. století přejali a okamžitě se stali jeho mistrnými uživateli. Jeho potenciál začal být tak zjevný, že během vlády Eduarda I. (1272–1307) měla každá anglická vesnice nařizeno přispívat několika muži do celonárodní lučištnické rezervy. Dotčení sedláci pak cvičili každou

ANGLIČTÍ LUČIŠTNÍCI.

neděli ráno na návsi své vesnice. Když pak Eduard III. vedl Angličany do boje proti Francouzům, každé z anglických vojsk s sebou obvykle mělo také přibližně 500 lučištníků.

Dlouhé luky se vyráběly z pevného a pružného tisu a v závislosti na výšce lučištníka se svou výškou pohybovaly mezi 5,5 a 6,5 stopami (170–190 cm). Jejich tažná síla dosahovala zhruba 100 liber (45 kg) a mohly se značnou přesností zabít do vzdálenosti 150 yardů (138 m). Plátovou zbroj pak byly schopny prorážet na vzdálenost 60 yardů (55 m). Každý z lučištníků si

s sebou nesl toulec obsahující dva tucty šípů a další šípy se vezly na kárách, které je následovaly do boje. Jediný lučištník tak mohl za dobu dvou minut vystřelit i tucet šípů. Pět set lučištníků pak bylo s to proměnit oblohu na černou noc přeplněnou smrtícími střelami.

Dlouhý luk změnil vojenskou taktiku právě tak, jako kulomet zasáhl do vývoje vojenství v pozdějších staletích – z jisté vzdálenosti rozbíjel

nepřátelské útoky. V bitvě u Kresčaku v roce 1346, kde francouzští vojáci vedení králem Filipem disponovali vůči Angličanům početní převahou tří proti jednomu, vyslali angličtí lučištníci proti výkvetu francouzského rytířstva celý déšť šípů. Mířili pak zejména na koně, což způsobilo, že Francouzi padali jeden na druhého jako „hromada selat“. Bitva u Azincourtu v roce 1415 měla podobný průběh. Početně

slabší anglické vojsko, nacházející se na francouzském území, vyslalo do francouzských řad mrak šípů, který zabíjel koně, muže přiváděl k šílenství a nakonec Francouze donutil zaútočit dřív, než byli na svůj výpad připraveni.

Díky nástupu děl v závěrečné fázi konfliktu sice luky poněkud zastaraly, jejich sílu zbraně schopné v průběhu stoleté války vyhrávat celé bitvy však rozhodně nesmíme nikdy podcenit.

Boj třiceti

Dobrym příkladem podivuhodné směsi divoštství a rytířskosti přetrvávající po celou dobu stoleté války byla často oslavovaná událost známá jako Boj třiceti. V průběhu divokých střetnutí v Bretani v roce 1351 byla anglická posádka v Ploërmelu napadena vojskem francouzských rytířů, které vedl velitel jménem Jean de Beaumanoir. Aby se velitel Angličanů sir John Bramborough vyhnul dlouhému a vyčerpávajícímu obležení, na něž nebyl ani zdaleka připraven, nechal Beaumanoirovi doručit následující výzvu k boji: ať na rozlehlém poli před Ploërmelem dojde mezi dvěma sku-

pinami třiceti ozbrojenců vybraných na každé straně k boji na život a na smrt. (Některé zdroje však uvádějí, že tato výzva přišla ze strany Francouzů.)

Dne 27. března začala bitva, již se zúčastnilo 60 opěšaných rytířů bojujících na meče a sudlice (sekerovitá čepel na dlouhé násadě doplněná bodcem). Boj byl urputný a za krátkou dobu byli zabiti čtyři Francouzi a dva Angličané. Zatímco obě vyčerpané strany odpočívaly a těžce zraněný Beaumanoir se odplazil, aby nalezl nějakou vodu, jeden z jeho anglických protivníků si z něj ztropil posměch: „Beaumanoire, napij se své krve a tvá

žízeň bude pryč!“ Po této výsměšné poznámce boj propukl znovu a Angličané začali získávat navrch. V té chvíli však jeden z francouzských rytířů tajně opustil bitevní pole a nasedl na svého válečného koně. Vzápětí se však vrátil zpět, zaútočil přímo doprostřed šarvátky a srazil Angličany na zem. Ve stejném momentě vyrazili také zbývající Francouzi, zabili devět anglických rytířů a zbytek přinutili se vzdát. Tento „skvělý, avšak vražedný turnaj“, jak jej nazval jeden ze současníků, pak vstoupil do písní i básní a bojovníkům obou stran se dostalo značného obdivu a uznání.

Anglický ozbrojenec (*man-at-arms*)

Anglický rytíř byl obávaným a dobře chráněným protivníkem. V počáteční fázi války nosil kroužkovou zbroj, která sahala od otevřené ocelové přilby až po kolena. Později začal nosit také zbroj z kovových plátů, kterou přejal od francouzských rytířů. Pro zvýšení své ochrany nosil i ocelové prsní pláty a chrániče paží a nohou.

Celý tento komplet pokrývala dlouhá plátěná suknice (surkot) s vyšším erbem a dalšími heraldickými symboly. Neposkytovala sice žádnou další ochranu, byla však užitečná při identifikaci v boji.

Hlavní zbraní anglického rytíře byl dlouhý meč, nošený na levém boku. Rytíř nosil také dýku nazývanou

misericord čili „milosrdná“, protože se používala k probodění hrdel smrtelně zraněných přátel i nepřátel. Rytíř trávil většinu času v sedle a obvykle vlastnil tři koně: válečného (jenž také nosil zbroj), nákladního a jezdeckého, kterého používal, když nebyl v boji. K boji v sedle s sebou rytíř nesl 10 stop (3 m) dlouhé kopí a malý štít.

Každý z rytířů měl vlastní družinu, připomínající miniaturní armádu samu o sobě. Minimálně dva ozbrojení sluhové se starali o rytířovy potřeby a obsluhovali zajatce, kteří padli do jeho rukou. Do boje vedle něj vyjížděli lehčí kopiníci zvaní *hobelars*: nosili ocelový klobouk a prošívaný kabá-

tec známý jako *jack*, který měl velikost a sílu dnešní neprůstřelné vesty a byl pokrytý železnými cvočky. Kopiníky si rytíři najímali přibližně za jeden šilink denně a tito tvořili nenahraditelnou součást anglické bojové síly. Součástí družiny byli i slavní angličtí lučištníci (viz „Dlouhý luk“, str. 210), oblečení do

prošívaných kabátců, kteří vedle luků nesli také meč, sekeru či palici (kladivo na dlouhé násadě používané ke srážení obrněných rytířů k zemi).

Francouzský voják

Už od počátku konfliktu nosili francouzští rytíři náprsní krunýř vyrobený z jediné kusu kovu pokrývajícího hrud' a obě strany trupu. Na začátku 15. století pak přibýly i další kovové pláty, které chránily zbytek těla. Celou výbavu doplňovala ocelová přilba vybavená hledím ve tvaru psího čumáku. Stejně jako jejich anglické protějšky, také francouzští rytíři nosili suknici, ačkoli jejich verze byl mnohem kratší a praktičtější kožený kabátec bez rukávů zvaný *jupon*. I oni pak byli ozbrojeni dlouhými rovnými meči se zpevněnými špicemi a při jezdeckých útocích používali kopí. S sebou si přiváděli přinejmenším tři koně a dva či tři sluhy, kteří se starali o potřeby svých pánů i jejich zvířat.

Navzdory výše uvedenému však velkou část francouzských bojových sil tvořili nájemní kušečníci pocházející z Janova. Na svou ochranu nosili obdélníkové štíty dosahující výšky dospělého muže, které stavěli na zem, podepírali pomocí kovové tyče a používali jako kryt. Kuše byla strašlivou zbraní, měla delší dosah než luk a rovněž její obsluha byla mnohem snazší. Kvůli těžkopádnému natahovacímu mechanismu však měla podstatně nižší rychlost střelby – Janovan mohl proti deseti šípům anglického lučištníka vystřelit pouze dvě ze svých železných šipek.

Děla ve válce poprvé použil pravděpodobně Eduard III. v bitvě

u Kresčaku. Ta ale měla podobu malých trubkovitých kanonů nazývaných *ribaulds*, které podle jednoho z historiků „byly zřídka životu nebezpečné, s výjimkou životů těch, kteří z nich stříleli“. Byli to tak nakonec Francouzi, kteří děla skutečně efektivně využili až v posledním velkém střetnutí celé války, v bitvě u Castillonu v roce 1453, kde rozdrtili útok Angličanů nejen s pomocí lučištníků, ale také s 300 kanony známými jako *culverins*. Válka tedy sice začala triumfy Angličanů způsobenými do značné míry jejich dlouhými luky, skončila však francouzským vítězstvím za zvuku palby děl – hudby pozdějších válek.

Dobytelé s hrůzou v patách

V průběhu stoleté války prováděli Angličané pravidelné pustošivé nájezdy na francouzský venkov, které vešly do povědomí pod jménem *chevauchées* (francouzský výraz pro „jezdecký útok“). Nejčastěji měly podobu 500 až 3 000 vojáků, kteří si surově a nemilosrdně prosekávali cestu skrze venkov za neustálého rabování a braní rukojmích.

Chevauchées používal Eduard III. v předchozí době se zničujícím účinkem při taženích proti Skotsku. Z vojenského hlediska měly celou řadu výhod: zřídka pro ně bylo potřeba více než 3 000 vojáků, přinášely bohatství i zásoby a mezi venkovským obyvatelstvem šířily hrůzu. To na druhou stranu podryvalo důvěru obyvatel ve vlastní vládu.

Jeden z klasických příkladů *chevauchée* se odehrál v říjnu roku 1355, kdy Černý princ (viz str. 208) v čele vojska o síle přibližně 2 500 jízdních lučištníků a ozbrojenců strávil dva měsíce pustošením francouzského Languedocu. Do jeho rukou padla města Narbonne a Carcassonne a zničil také nespočetné množství menších městeček. Jeho vojáci si zas většinu času krátili

„lovem“ francouzských civilistů, kteří už v tomto období války stačili vyhloubit speciální tunely a jeskyně, aby mohli pronásledovatelům uniknout. Zatímco se místní obyvatelé zoufale snažili najít útočiště, vzduch byl naplněný zvukem dunění kopyt, nářkem pobíjených a kouřem z hořících vesniček, který stoupal k obloze. Jeden ze sekretářů Černého prince poznamenal, že „od té

doby, co válka začala, ještě nikdy nedošlo k takové zkáze a takovým škodám jako při tomto nájezdu“. Po *chevauchée* do Languedocu trvalo této oblasti celá desetiletí, než se z nájezdu vzpamatovala, a to vše i navzdory programu pomoci poskytované francouzskou vládou zahrnujícího daňové úlevy. Sám král pak poskytoval zdarma stavební dřevo a dělníky.

Chevauchées probíhaly po značnou část války, jejich význam a účinnost však poklesly v souvislosti s vývojem děl, která mohla střítet z hradních hradeb, a narušovat tak postup útočícího vojska.

Panna Orleánská

Ani dnes není zcela zřejmé, jak se mohlo Janě z Arku, negramotné pasačce ovcí, podařit zvrátit vývoj chaotické a krvavé války vedené proti Angličanům, dauphinovi Karlovi pomoci nastoupit na trůn a pod svým praporem sjednotit Francii.

Jana (Jeanne d'Arc) se narodila v lednu roku 1412 ve vsi Domrémy na řece Máse ve východní Champagni a jejími rodiči byli Jacques d'Arc a Isabelle Romée. Ve věku zhruba 13 let začala slyšet nebeské hlasy – zejména pak následující trojice svatých: sv. Michala, sv. Kateřiny a sv. Markéty. Zda se jednalo o projevy duševní choroby, či skutečný náboženský prožitek, to se už nikdy nikdo nedozví. Její hlasy však Janě nakonec nařídily, aby zachránila svou zemi před Angličany.

V roce 1428 Jana podnikla pozoruhodnou cestu na dauphinův dvůr, kde Karla jakýmsi způsobem přesvědčila, že jí Bůh rozkázal, aby vedla vyprošovací vojsko proti Angličanům, kteří v té době obléhali Orléans, a v Remeši nechala Karla korunovat králem. Zdá se, že Karel, pověřivý a pletoucí se i do astrologie, věřil, že Jana je čarodějnice. Když jej přišla navštívit, oblékl

se do běžných civilních šatů a skryl se mezi svými rádci. Jana jej však okamžitě poznala a řekla: „Nejšlechternější pane dauphine, přišla jsem poslána Bohem, abych přivedla pomoc vám i vašemu království.“ Klid, s jakým tuto řeč pronesla, na Karla zřejmě zapůsobil, zároveň jej však také polekal. Poté, co ji nechal vyslechnout teology, kteří rozhodli, že ať už je čím chce, rozhodně není čarodějnicí, jí povolil vést jeho vojáky do Orléansu.

Po přerušení obležení (viz str. 201–207) Jana pokračovala v tažení proti Angličanům rozlíceným dopisy, jež jim posílala („Byla jsem poslána Bohem, králem nebes, abych vás vypudila z celé Francie.“), a také výrazným vlivem, který měla na francouzskou armádu. V květnu 1430 byla ale u Compiègne zajata a postavena před soud. Následně byla shledána vinnou z kacířství a z nošení mužských šatů („věci odporné a rouhačské vůči Bohu“) a v roce 1431 upálena na hranici postavené na tržišti ve městě Rouenu. Pro následující generace Francouzů však zůstala symbolem očistěné a sjednocené Francie a v roce 1920 byla katolicou církví prohlášena za svatou.

PORTRÉT JANY Z ARKU POCHÁZEJÍCÍ ZE 17. STOLETÍ.